

Papers de l'Arxiu

1841. AMPUTACIONS EN LA INDÚSTRIA DE FILATURES DE COTÓ I DE LLANA

Àngels GALLEGOS i PANIELLO;

Marc XIFRÓ i COLLSAMATA

Arxiu RAMC

Paraules clau: "Diable", Accidents de treball. 1841

Des de finals del segle XVIII es van desenvolupar a Catalunya diversos aspectes de la indústria de teixits. Una activitat important va ser la preparació del fil a partir de fibres principalment vegetals. Aquí la que va tenir més interès va ser la filatura de cotó. Va créixer sobre tot quan es va poder mecanitzar. Hi hagué diferents tipus de màquines, algunes amb risc important pels treballadors, el que va provocar nombrosos accidents, a vegades greus, pels elements d'algunes màquines, com pues o altres elements que punxaven i estiraven. Van rebre diversos noms i, pel seu risc, entre els obrers i de manera general sovint eren designades com a "diable", en realitat "diablo" quan s'esmentaven en algú escrit, perquè no se solia escriure en català.

També s'empraven per a trossejar draps vells que es recuperaven. Altres vegades es nomenaven "desfibradores" i "desfiladores", i en el cas de produir lesions els era apropiat el nom de "diable". Es fabricaven a fora, principalment a Anglaterra, i el seu nom solia ser "Rag Tearing Machine", o més senzillament "Rag", en referència als draps vells. Podien fer lesions a les mans i braços, trencant teixits amb les seves pues, arribant a fer arrancaments i algunes vegades causant fins i tot la mort.

Eren un tipus d'accident que espantaven i alguna vegada es demanaven informes a institucions per a que proposessin mesures de prevenció i protecció. A l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona hi ha dos documents, del maig de 1841, en que es planteja el problema d'aquests accidents. La qüestió surt a partir d'un document enviat a l'Acadèmia per la Junta de Comerç de Catalunya, en que es diu: "suscitar las consideraciones de esta Junta con motivo de algunas desgracias ocurridas recientemente en las fábricas de esta Capital".

El tema no era nou i en el text s'esmenta: "*...en épocas anteriores había dictado... algunas providencias acerca del modo de usar de las máquinas de preparar algodón y lana llamadas Diablo, y acerca de la edad de personas de que valerse para ella; y tuvo la satisfacción de ver que no dejaron de producir un resultado favorable*".

En el segon document, també de l'11 de maig de 1841, es troben algunes consideracions sobre el risc de les màquines i les conseqüències dels accidents. El text diu: "*Como se trata de un punto que en efecto es muy atendible, pues interesan en él la humanidad y la vida o la muerte de personas las más de tierna edad que si al favor de una amputación no parecen quedar sumidas durante el resto de sus días en la miseria; cree esta Junta oportuno pasarlo todo a V.E. ... para que en uso de su autoridad pueda servirse renovar las indicadas providencias... haciendo particularmente efectiva la responsabilidad de que trata la última de las circulares contra los contraventores por los daños y perjuicios que de resultas del incumplimiento... ocurriesen y aun por la obligación de asegurar al que hubiese sufrido la desgracia una indemnización y un recurso para durante y después de la curación...*"

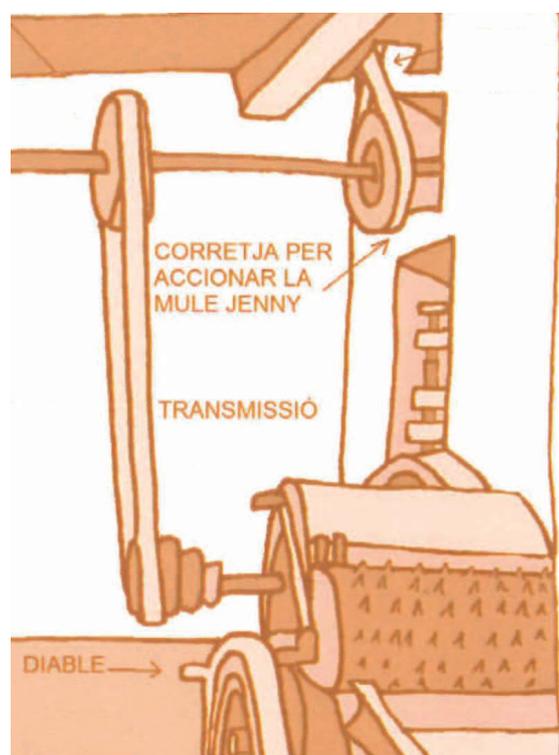
Hi ha doncs diferents punts de vista sobre les mesures que s'han d'adoptar i que bàsicament són: de caràcter preventiu, sobre la responsabilitat, i sobre la protecció posterior del treballador. Per a la prevenció cal seguir les normes que puguin dictar-se sobre el compliment de les "indicadas providencias" (que aquí no es detallen); també la referència a l'edat dels treballadors. Es veu bastant clar que es tracta del treball infantil.

El segon és el de demanar responsabilitat per als qui no facin complir les mesures de prevenció. I el tercer és el d'assegurar a les persones que tinguin una desgràcia, durant la curació i una indemnització posterior.

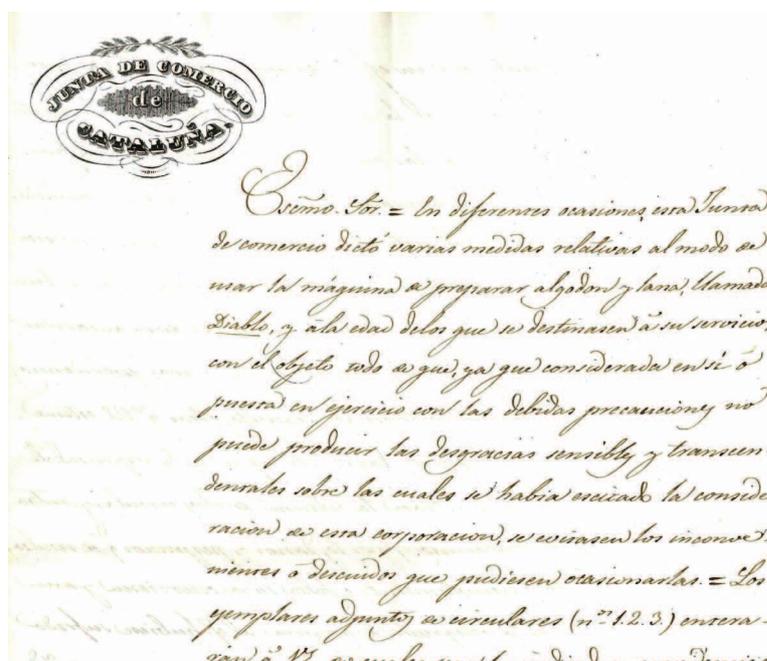
Aparentment hi ha doncs unes mesures de protecció dels obrers, en aquest cas referit als accidents de treball, en una època bastant inicial del procés d'industrialització. En aquest cas, tot i que no s'entra en detalls concrets, sembla que hi ha una visió protectora. Altra cosa pot ser la realitat, perquè també es planteja de forma bastant crua quan es tracta, tot i que es vol evitar el risc, *“que parecen quedar sumidas durante el resto de sus días en la miseria”*.

En aquesta nota breu es vol remarcar el paper que va tenir l'Acadèmia de Medicina, per a indicar mesures de prevenció, i la necessitat del seu compliment, per a la prevenció i reparació de les lesions per accidents de treball, i en tot cas una visió progressista en l'inici de la industrialització del país.

El tema és important des del punt de vista social. L'Acadèmia havia convocat concursos de premis sobre temes de protecció als obrers. En relació a aquest tema, el dels treballadors de la indústria tèxtil, hi ha una memòria sobre la *“Higiene del Tejedor”*, presentada per Joaquim Salarich, metge de Vic, que guanyà el premi de l'any 1856. És bastant extensa, 130 pàgines, relativament documentada. Un dels capítols tracta *“De las máquinas”* i trobem una referència brevíssima (p. 91) en que s'indica que les màquines filadores tenen alguna mesura de protecció. Amb el temps els models per a la filatura es van anar perfeccionant, però va persistir el nom, que es troba fins i tot en ús actualment en catàlegs de venda de maquinària i a la web.

Fragment d'una il·lustració sobre la màquina *“diable”*. Es poden observar les pues que lesionen els teixits.

Fragment del manuscrit de la memòria que tracta sobre la màquina de filatura *“diable”* (1841)